

Velké a malé příběhy moderních dějin: 1989

Zuzana Nejedlá

studentka, Gymnázium Teplice

Identifikace pamětníka

79 let, rolnický původ, matka kulačka, otec v zemědělství, poté učitel obecné školy

vzdělání: vysokoškolské, VŠ zemědělská, VŠE

bydliště: aktuálně Teplice, dříve Děčín, rodiště Kochánky u Mladé Boleslavi

Rozhovor s pamětníkem

Jaká byla vaše politická zkušenost v 70. a 80. letech, jak byste popsal svou případnou angažovanost, důvěru či nedůvěru v režim a jaká byla vaše očekávání?

Neangažoval jsem se. Byl jsem bez politické příslušnosti. Z důvodu dálkového studia VŠE jsem neprojevoval svůj nesouhlas s režimem. Nakonec jsem byl na rok podmíněčně vyloučen (byl jsem odeslán na „praxi“) za protirežimní řeči. Aktivně jsem podporoval sametovou revoluci.

Jak jste vnímal každodenní život konce 80. let (kultura, spotřeba, disent, občanská angažovanost), změny v roce 1989 v mezinárodním kontextu?

Mou hlavní snahou bylo, aby se mé děti dostaly na gymnázium, a proto jsem příliš nevybočoval z řady. Koncem 80. let dochází k uvolnění, a tak jsem svou podporu disentu vyjádřil formou podepsání protirežimní petice. V revolučních listopadových dnech jsem nosil trikoloru a cinkal klíči.

Jak společnost vnímala opoziční demonstrace během roku 1989?

Společnost demonstrace vnímala kladně. Demonstrace podporovala, vítala a zvonila klíči.

Co podle vašeho názoru ve společnosti symbolizovalo změny?

Celková atmosféra mezi lidmi, reálné naděje ve změnu režimu.

Jak byly vnímány změny v lokálním měřítku vašeho působení?

Byl jsem rok před odchodem do důchodu. Mezi spolupracovníky panovalo velké očekávání.

Jaká byla vaše očekávání v průběhu změny? Očekával jste spíše polský, nebo čínský scénář?

S ohledem na podporu polského hnutí Solidarita jsem předpokládal průběh podobný tomu polskému.

Kdo byl ve vašem okolí při průběhu listopadové revoluce nejaktivnější?

Disidenti, herci a studenti.

Jak se aktivizovala veřejnost při listopadových událostech roku 1989?

Veřejnost přinutila tajemníka KSČ Václava Šípka, aby odstoupil.

Jak fungovaly místní mocenské struktury, Lidové milice a místní VB?

Lidové milice ukončily svou činnost a VB fungovala jako pořádková služba.

Co se pro vás stalo zlomovým okamžikem v průběhu revoluce?

Volba Václava Havla prezidentem, odstoupení tajemníka V. Šípka, ztráta vedoucí úlohy strany.

Co formovalo vaše postoje během listopadové revoluce?

Sledování médií a celková situace mezi lidmi.

Kdy jste měli pocit, že došlo ke zlomu?

Při volbě V. Havla a změně ústavy.

Kdo byl pro vás garantem správného vývoje?

Havel, Dienstbier.

Jaký koncept změny jste vnímal jako nejpravděpodobnější?

Nejpravděpodobnější se mi jevila vize V. Havla. Podpora A. Dubčeka. Zásadní věcí pro mě byla svoboda pohybu (cestování).

Jak jste vnímal roli médií a informační kampaň Občanského fóra?

Kampaň byla velice účinná. Média měla velice vysokou sledovanost.

Jaký byl váš postoj k sametové revoluci? Byla vámi vnímána jako pozitivní změna?

Sametovou revoluci jsem vítal. Vnímal jsem ji jako velice pozitivní změnu.

Jak vnímáte sametovou revoluci dnes, byla vaše očekávání naplněna?

Ne, ideály revoluce nebyly naplněny. V dnešní době je přemíra korupce, daňových úniků, zvýšení zločinnosti, sociálních problémů (nezaměstnanost, bezdomovectví).

Jsou dnešní proměny spíše podobné těm předlistopadovým, nebo se od nich spíše liší?

Dle mého názoru se spíše liší, žijeme v primitivní formě kapitalismu, kde se můžeme setkat s vykořisťováním člověka člověkem, rozdělením na sociální třídy a vytvářením nadhodnoty.

Jaké změny byly společností nejvíce vnímány?

Politické a ekonomické.

Osobní zážitky pamětníků

Není práce jako práce

V roce 1962 jsem nastoupil na profesorské místo na zemědělské škole v Litoměřicích. V blízkosti byl i školní statek, kde studenti vykonávali praxi. Při škole byla kuchyně, kde se stravovali jak zaměstnanci školy, tak statku. Vztahy mezi oběma skupinami byly dosti napjaté, pracovníci statku dávali jasně najevo, že práci učitelů podceňují. Obzvláště jedna kovaná a velmi primitivní soudružka, ošetřovatelka prasat, byla v tomto ohledu nepřekonatelná. Ale protože toto se odehrávalo v období hluboké totality, nikdo se neodvážil se naší práce zastat. Jednou při jakési společné schůzi ona soudružka opět vystoupila se svojí teorií o důležitosti její práce a celkem zbytečné a nepotřebné práci nás profesorů. Protože se opět nikdo neozval, vzal jsem si slovo a oné soudružce jsem navrhl, že po určitou dobu budu vykonávat její práci a ona ať jde místo mě učit. Všichni strnuli, to bylo něco neslýchaného takto promluvit. Ona soudružka zrudla, začala něco blekotat, co nemělo hlavu ani patu, ale na výměnu nepřistoupila. Snad přece jen pochopila, že já bych prasata krmit dokázal, ale ona učit asi těžko. Nikdo se sice neodvážil nic říci, ale cítil jsem tiché sympatie i mezi rozumnými pracovníky statku a samozřejmě i mezi mými kolegy. Čekal jsem nějaké sankce, ale ty se nedostavily a moje prestiž značně stoupla i mezi studenty, ke kterým se moje vystoupení doneslo.

Kultura v době totality

Tak jako v době totality bylo neoblíbené všechno ruské a sovětské, v kultuře se to projevovalo rovněž, a to v její nejrozšířenější formě, v kinematografii. Kina byla plná sovětských filmů, ale hlediště zela prázdnotou. Kdo nemusel, na sovětský film nešel, odnášela to pouze školní mládež, která některé filmy měla povinné. Příslušní kulturní pracovníci si marně lámali hlavy, jak tento nepříznivý stav zvrátit, až jedna bystrá hlava přišla na to, promítat zároveň se sovětským filmem i film západoevropské, nebo dokonce americké produkce. V praxi to vypadalo tak, že nejprve byl promítán film sovětský a po něm film západoevropský nebo obráceně. Ale to by nebyl český člověk, aby nenašel i v této situaci řešení. Pokud byl nejprve promítán film sovětský, bylo hlediště liduprázdné, a jakmile film skončil a začala druhá část, tj. byl promítán film západoevropský nebo americký, lidé se nahrnuli do sálu a bylo plno bez ohledu na kvalitu promítaného filmu. Hlavní bylo, že nebyl sovětský. Pokud byl postup obrácený, byl sál plný a po ukončení „kapitalistického“ filmu lidé hromadně odešli a sovětský film se promítal před prázdným hledištěm. Zažil jsem dokonce případ, že před letním kinem, kde se před prázdným hledištěm promítal sovětský film, se tlačil zástup lidí, a jakmile začal běžet francouzský film s Louisem de Funèsem, lidé vzali útokem pokladny, které tvořily dvě dřevěné budky po stranách vchodu. Budky nápor nevydržely a porouchely se k zemi i s jejich obsluhou. V okamžiku bylo hlediště plné spokojených lidí. Obzvláště, když mnozí z nich vnikli dovnitř bez placení.

Jak jsem pomáhal zakládat jednotná zemědělská družstva

V roce 1956 jsem jako absolvent Vysoké školy zemědělské dostal umístěnku na zemědělský odbor Okresního národního výboru v Děčíně. Mojí hlavní pracovní náplní bylo pomáhat při zakládání jednotných zemědělských družstev v tomto pohraničním okrese, kde bylo hodně přesídlenců a svoje hospodářství si bránili, jak mohli. Proto tam také probíhal proces združstevňování velmi pomalu a těžce. Snad aby mi ukázali, jak správně jednat s lidmi a jak postupovat, nasedli jsme jednoho dne předseda okresního národního výboru, vedoucí zemědělského odboru, vedoucí družstevního oddělení a já do auta, odjeli do jedné vesnice, jejíž jméno si již nepamatuji, kde zemědělci dosud vzdorovali a do družstva nechtěli vstoupit. Asi po půlhodinové jízdě jsme vjeli do rozsáhlého dvora a zastavili uprostřed. Chvilí jsme čekali, co se bude dít. Nikdo si nás nevšiml, vystoupili jsme a rozhlíželi se kolem. Stále se nic nedělo. Najednou se ve dveřích chléva objevila mužská postava s vidlemi v rukou. Chvilí si nás prohlížela a pojednou s jakýmsi výhrůžným výkřikem a stále s vidlemi v rukách se k nám rozběhla. Na nic jsme nečekali, naskákali jsme do auta a ujížděli jako o závod pryč. Nikomu nebylo do řeči a já jsem získal svou první zkušenost s „dobrovolností“ a „přesvědčováním“ při zakládání jednotných zemědělských družstev. Zemědělci v oné vesnici vzdorovali dlouho, ale nakonec přece jen podleli soustavnému nátlaku ze všech stran a družstvo založeno bylo. Ale po celou dobu své existence živořilo a muselo být všemožně podporované, aby se nerozpadlo.

S družstevníky jsem se později setkal ještě jednou za poněkud jiných okolností, pro mě opět dost stresujících. V době, o které mluvím, t. j. v padesátých letech, bylo zvykem, že v zimě, kdy je v zemědělství méně práce, byly organizovány tzv. Družstevní školy práce, kdy více či méně fundovaní instruktoři seznamovali zemědělce se zásadami správného hospodaření. Jednou se stalo, že příslušný školitel onemocněl a nebyla za něho náhrada. Protože nejvíc po ruce jsem byl já, aniž bych měl možnost se jakkoliv připravit, naložil mě vedoucí zemědělského odboru do auta, řekl mi, o co se jedná, a šofér mě vyložil před hostincem v oné vesnici, plném čekajících družstevníků. Popíjeli pivo nebo i něco ostřejšího a čekali, co se bude dít. Dodal jsem si odvahy, vstoupil do plného sálu, představil se a seznámil přítomné s tím, proč jsem přijel. Teoreticky jsem byl vyzbrojen poměrně dobře, protože pokrok sovětského zemědělství, o kterém jsem měl referovat, byl hlavní náplní přednášek ve škole. Snažil jsem se přítomné zemědělce zaujmout. Přecházel jsem od předradličky ke studenému odchovu telat, od Mičurina k Lysenkovi, k celinám v sovětské střední Asii, ale příliš velký zájem moje snažení nevzbudilo. Družstevníci popíjeli svoje pivo a dávali zřetelně najevo, že je sovětské zemědělství nezajímá. Nakonec po jakési tiché dohodě jsme přešli k volné debatě o mezinárodní situaci, probrali jsme fotbal i hokej a docela přátelsky jsme si popovídali. Auto na mě pochopitelně nečekalo, a když jsme se po desáté hodině rozcházel, byl jsem spokojen, jak jsem se toho nesnadného úkolu zhostil. Kráčel jsem za svitu měsíce po sněhem jiskřící silnici do asi 10 km vzdáleného Děčína, kde jsem bydlel, a do kroku jsem si pískal.

Co život dal a vzal (autorem je manželka dotazovaného pamětníka)

Zastavení první – 1957

Pro mládež chtivou tance a rytmických melodií se pořádaly tzv. čaje, což byla taneční zábava v nedělním odpolední. Úžasná možnost pro odvážné dívky a chlapce, kteří předváděli na parketě různé taneční figury, oděni v originálním oblečení. Hlavně chlapci, ostříhaní „na havla“, v úzkém kostkovaném sáčku a botách zvaných „maďary“, vítali dvě až tři skladby v rytmu rock'n'rollu, které odvážná kapela mladých svazáků zařadila do svého programu. S dívkami v úzkých minisukních řádily dvojice průkopníků jak o život. Tyto výkony ale neocenili vyslaní pracovníci školských odborů a odborů kultury. Prováděli pravidelné „náslechy“ a samozřejmě jim neunikly prvky rázu tanečních figur proslulých při rokecu. Hbitě legitimovali tanečníky, provedli soupis a nešťastníky odvezli další víkend jako brigádníky na sklizeň řepky do blízkého JZD.

Zastavení druhé – 1960

Letní olympijské hry v Římě jsem výjimečně sledovala v rámci rozhlasových relací, neboť televize byla v této době v plenkách. Předmětem zájmu nejen mého, ale i celého pracovního kolektivu byla disciplína dvojskifu, kde startoval milenec jedné naší kamarádky, Václav Kozák. Naše usilovné fandění přineslo ovoce a Kozák se jako olympijský vítěz vracel do rodného města a ke své přítelkyni se zlatou medailí a plechovkou coca-coly v ruksaku.

Plechovka s nám zatím neznámým obsahem, ale pestrým logem Coca-Cola byla kamarádkou přinesena na posezení v poledne. Byly jsme u vytržení – pozdrav z kapitalistické Itálie a mok, který jsme do té doby znaly jen z filmů. Povolný jeden hlt a plechovka kolovala tak, aby ochutnaly všechny. Dodnes cítím vůni světového moku i lítost, že v té době se o možnosti nákupu coca-coly v obchodě u nás nikomu ani nesnilo.